

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

№1-SO N

2026-YIL, YANVAR

9710 xalqaro daraja

No240874

ISSN: 3060-4621

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketinjournalbot](https://t.me/marketinjournalbot)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tidiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU, “Marketing” kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NamDTU, “Marketing” kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU “Marketing” kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortqimrziyevich, i.f.d., prof., TDIU, Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Akramov Tohir Abdirahmonovich, i.f.d., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU, Departament boshlig'i;

Musyeva Shoirazimovna, i.f.n., SamSI, “Marketing” kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU, “Innovatsion menejment” kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU, “Axborot texnologiyalari” kafedrasini katta o'qituvchisi;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., NamDTU, “Menejment” kafedrasini mudiri, dotsent;

Fayzullayev Jaylonbek Sultonovich, DSc., TDIU, “Yashil iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, “Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasini professori;

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, “Raqamli iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, “Savdo ishi” kafedrasini mudiri

Djuraev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori;

Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich, PhD., TDIU, Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti dekan muovini

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti O'quv ishlari bo'yicha prorektor;

Abduvaxidov Abdumalik Maxkamovich, i.f.d., TDIU, “Turizm va servis” kafedrasini professori;

Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, TDIU, “Biznes boshqaruvi va logistika” kafedrasini professori

Tuychiyev Alisher Jurayevich, Alfraganus University “Iqtisodiyot” fakulteti dekani, professor;

Nazarova Ra'no Rustamovna, TDIU, “Yashil” iqtisodiyot kafedrasini mudiri, Iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU, Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU, Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Boltaev Umiddjon Talant o'g'li, i.f.f.d., PhD., Toshkent arxitektura qurilish instituti “Iqtisodiyot va ko'chmas mulkni boshqarish” kafedrasini dotsenti;

Bayxonov Bahodirjon Tursunbayevich, i.f.d., DSc, NamDTU, “Menejment” kafedrasini dotsenti;

Maxmudov Toxirjon Olimjonovich, PhD., NamDTU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Pardayev Sherzod Xolmurodovich, i.f.f.d., PhD., TDIU, “Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes” kafedrasini dotsenti;

Beknazarov Behzod Baxtiyor o'g'li, PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali “Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes” kafedrasini dotsent v.b.

Abduvohidov Behzod xxx, PhD., Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti “Raqamli iqtisodiyot” kafedrasini o'qituvchisi;

Rajabova Moxichexra Abduxolikovna, PhD., Buxoro davlat universiteti marketing va menejment kafedrasini o'qituvchisi.

Elektron nashr 710 sahifa. E'lon qilishga 2026-yil 31-yanvarda ruxsat etildi

MUNDARIJA

YAKKA TARTIBDAGI TADBIRKORLAR VA O‘ZINI-O‘ZI BAND QILGAN SHAXSLAR SEGMENTI UCHUN SHAFFOF RAQAMLI TO‘LOV TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH	8
Isamuxamedov Anvar Sadiqovich	
OLIY TA‘LIM MUASSASALARIDA BARQAROR RAQOBAT USTUNLIKLARINI SHAKLLANTIRISH ASOSIDA STRATEGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	15
Ismailova Nilufar Sabitdjanovna	
TO‘QIMACHILIK KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH RESURSLARINI STRATEGIK BOSHQARISH	27
Kazakov Olim Sabirovich	
ЭТИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ СБОРА ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ДАННЫХ В МЕЖДУНАРОДНЫХ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ.....	35
Адылова Зульфия Джавдатовна, Юлчиева Мадинабону Отабек кизи	
XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARIDA SIRKULAR IQTISOD TAMOYILLARIDAN FOYDALANISHNING XORIJIY DAVLATLARNING ILG‘OR TAJRIBALARI	48
Nuritdinov Ramziddin	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ НЕФТЕГАЗОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	60
Бекмухамедова Малика Искандарбековна	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ НЕРАВЕНСТВО: ПРИЧИНЫ И МЕРЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ.....	74
Мажидова Фарангиз Фуркатзода	
IJTIMOYIY-IQTISODIY O‘ZGARISHLAR SHAROITIDA CHAKANA SAVDO XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING XUSUSIYATLARI	83
Muxamedova Aziza Ravshanovna	
INTELLIGENT INTRUSION DETECTION: LEVERAGING REINFORCEMENT LEARNING FOR ECONOMIC SECURITY AGAINST DDOS THREATS.....	90
Bekov Sanjar Nigmandjanovich	
RAQAMLI MARKETINGNING YOSHLAR SEGMENTIDA RIVOJLANISHI	101
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna, Ergashov Abdullo Ramazon o‘g‘li	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA BOZOR AXBOROTLARIDAN FOYDALANISH VA AVTOMATIK TAHLIL QILISH TIZIMLARINI JORIY ETISH	106
Yo‘ldoshev Nodirbek Ne‘matjon o‘g‘li	
XORAZM VILOYATIDA KAMBAG‘ALLIK DARAJASINING O‘ZGARISH DINAMIKASI TAHLILI.....	114
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
TOWARDS AN INTEGRATIVE MODEL OF THE COUNTRY IMAGE	121
Duschanov Alisher Sherzod ugli	

BUXORO VILOYATIDA MEVA-SABZAVOT MAHSULOTLARI EKSPORTI TAHLILI VA MARKETING MUAMMOLARI.....	133
Jumayeva Zamira Bo‘stonovna	
KORXONALARNING YASHIL MARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISHGA NAZARIY VA KONSEPTUAL YONDASHUVLARI.....	140
Sapayev Axmed Durdibayevich	
SANOAT KORXONALARINING UZOQ MUDDATLI RAQOBATBARDOSHLIGINI TA’MINLASHDA MARKETING YONDASHUVLARI.....	149
Bazarova Mamlakat Supiyevna	
RAQOBAT SIYOSATINING SAMARADORLIGI VA INSTITUSIONAL MUAMMOLAR.....	159
Akbarov Jasur Ikromjon o‘g‘li	
THE ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL EFFICIENCY OF AGRIVOLTAIC SYSTEMS IN UZBEKISTAN’S AGRICULTURAL SECTOR.....	167
Amonov Sardor Zamon o‘g‘li	
EVALUATING RETURN ON MARKETING INVESTMENT IN B2B DISTRIBUTION...175	
Jamoliddinov Fakhriyor Shodiyor o‘g‘li	
THE ROLE OF STRATEGIC MANAGEMENT IN ENHANCING TOURISM DESTINATION COMPETITIVENESS.....	184
Choriyev Farrux Xamroyevich	
TUROPERATORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY XUSUSIYATLARI VA ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLARI.....	194
Toshev Akmal Salimovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA AGRAR BOZOR TAHLILI	206
Ahmedov Shermuhammad Omonjon o‘g‘li	
JAHON ZARGARLIK MAHSULOTLARI BOZORIGA KIRISHNING MARKETING STRATEGIYALARI	214
Azizova Roxila Baxodir qizi	
FERMER XO‘JALIKLARI FAOLIYATINI OPTIMALLASHTIRISH ASOSIDA IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA’MINLASH	223
Qodirov Zohidjon Eralievich	
SOG‘LIQNI SAQLASH XIZMATLARI SOHASI BARQARORLIGINING HUDUDIY VA DINAMIK TAHLILI.....	229
Ko‘charov Xurshid Xurram o‘g‘li	
TO‘QIMACHILIK MAXSULOTLARI SAVDOSIDA ZAMONAVIY MARKETING KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH	236
Nurboyev Jaloliddin Mamadiyevich	
ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	243
Нуруллаева Шахноза Тохтасиновна, Saydullayeva Saodat Abdumajitovna	
O‘ZBEKISTON OZIYQ-OVQAT BOZORIDA AN’ANAVIY VA ZAMONAVIY CHAKANA SAVDO TRANSFORMATSIYALARI.....	250
Ahmedov Shermuhammad Omonjon o‘g‘li	
O‘ZBEKISTON OLIY TA’LIM TIZIMIDA OLIB BORILAYOTGAN ISLOHOTLARNING AHAMIYATI	257
Gafurov Anvar Bazarbayevich	

MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHGA XIZMATLAR SOHASINI TA'SIRINI OSHIRISH.....	264
Achilova Firuza Kurbanovna	
IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA EKOLOGIK XAVFSIZLIK BILAN BOG'LIQ XAVF-XATARLARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	274
Shamurotov Nodirbek Bakbergan o'g'li	
OZIQ-OVQAT SANOATI RAQOBATBARDOSHLIGINI INNOVATSION MARKETING STRATEGIYALARI ASOSIDA OSHIRISH.....	280
Hamroyev Bobir Shoyimovich	
BUXORO VILOYATIDA YASHIL TURIZMNI XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH.....	289
Hafizov Abdulla Olimjonovich	
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В «ЗЕЛЁНОЙ» ЭКОНОМИКЕ	299
Ниязметова Ёкутхон Ботир қизи	
QURILISHDA LOYIHA BOSHQARUVI STRATEGIYASINING ILMIY-USLUBIY MUAMMOLARI	308
Pulatov Shaxron Axmedovich	
QURILISH KORXONALARINING TASHKILY TUZILMALARINING OMILLAR TA'SIRIDA SHAKILLANISHI	315
Raximova Nilufar Abduazizovna	
O'ZBEKISTON EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN KORXONALARINING MARKETING KOMPLEKSINI MINTAQALAR BOZORLARIGA MOSLASHTIRISH	323
Axmedov Ikrom Akramovich	
MARKETING TAMOYILLARI ASOSIDA MIJOZ VA BANK MUNOSABATLARINI TARTIBGA SOLISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	338
Temirova Sevara Baxodirovna	
TIJORAT BANKLARINING INNOVATSION MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBALAR	345
Muminova Durdona Saydikadirovna	
TIJORAT BANKLARI BRENDING STRATEGIYASINING BANK IMIJIGA TA'SIRI...355	
Mirzajonova Maftunaxon Jaxongir qizi	
УПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИМИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯМИ НА РЫНКЕ ТРУДА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН НА ОСНОВЕ ГРАВИТАЦИОННОЙ МОДЕЛИ.....	364
Назаров Дмитрий Михайлович, Джурабаев Отабек Джурабаевич	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQRUVCHI KORXONALARNING MARKETING FAOLIYATINI BOSHQARISHDA MARKETING KOMMUNIKATSIYALARI	380
Uzakova Umida Ruziyevna	
ВЛИЯНИЕ КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЫ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ НА МАЛЫЙ БИЗНЕС	388
Зокирова Фарангиз	
KIMYO SANOATI KORXONALARI FAOLIYATIDA IQTISODIY SALOHİYAT TUSHUNCHASINING AHAMIYATI.....	395
Vaxobov Shohjahn Valiyevich	

ERKIN IQTISODIY ZONALARNING LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH YO‘LLARI.....	402
Muxiddinov Mo‘minjon Shavqiddin o‘g‘li	
KLASTER YONDASHUVI ASOSIDA TO‘QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	412
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
QURILISH SANOATIDA INNOVATSION FAOLIYATNI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	420
Ortiqxo‘jayeva Yulduz Azatovna	
TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA‘MINLASHDA RISK-MENEJMENTDAN FOYDALANISHNING USLUBIY JIHLTLARI.....	428
Madaminov Bekzod Allayarovich	
BANK RISK-MENEJMENTI TIZIMIDA SUN‘IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	442
Madaminov Bekzod Allayarovich	
XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XALQARO MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	453
Abduvoxirov Behzod	
TIKUV – TRIKOTAJ KORXONALARI MARKETING FAOLIYATINI BOSHQARISHDA MOTIVATSIYA USULLARIDAN FOYDALANISH.....	460
Jalilov Jamshid G‘anijonovich	
UY-JOY KOMMUNAL XO‘JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANISHINI BOSHQARISHNING ILG‘OR XORIJIY TAJRIBALARI	472
Kaxramonov Xurshidjon Shuhrat o‘g‘li	
ADVANCING UZBEKISTAN’S ENERGY SECTOR THROUGH PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS: KEY REFORMS, IMPLEMENTED PROJECTS, AND SUSTAINABILITY PROSPECTS.....	481
Juraev Javohir Tulagan ugli	
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МЕДИЦИНСКОГО ТУРИЗМА В РЕГИОНЕ СО СПОСОБОМ КЛАСТЕРИЗАЦИИ МЕДИЦИНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ.....	489
Юсупова Мехрибон Уктамовна	
TO‘QIMACHILIK SANOATIDA ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARINI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH.....	498
Xushvaqtov Shuhrat Abduraufovich	
FRANCHAYZING SUBYEKTLARI O‘RTASIDAGI KOOPERATSIYANI BAHOLASHNING KO‘P MEZONLI METODIKASINI ISHLAB CHIQRISH VA SAMARADORLIKNI ANIQLASH.....	509
Xodjayev Anvar Rasulovich	
ISTE‘MOLCHILARNING BRENDGA SODIQLIGI VA UNING KORXONA DAROMADIGA TA‘SIRINI BAHOLASH.....	523
Xudayberganov Dilshod Tuxtabayevich, Yuldasheva Zuhrajon Urazboy qizi	
STRATEGIK USULLAR ORQALI MENEJMENT SIFATINI UZLUKSIZ TAKOMILLASHTIRISH.....	529
Djabriyev Akbarali Normurodovich, Muxammadiyev O‘tkir Axmedovich, Ravshanbekova Madinabonu	

MAMLAKATIMIZ IQTISODIYOTIDA YALPI ICHKI MAHSULOTNING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDAGI ROLI VA AHAMIYATI	541
Xusanov Murodjon Sunnatullayevich	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA XODIMLAR BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA KPI TIZIMINING AHAMIYATI	552
Maksudov Zuxriddin Ziyovitdinovich	
MINTAQAVIY IQTISODIYOTNING OPTIMAL TUZILMASINI SHAKLLANTIRISH VA MODELLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	561
G'aymatova Dilafro'z G'ofurjonovna	
SANOAT KORXONALARIDA TEJAMKOR ISHLAB CHIQRISH TIZIMI ASOSIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	572
Esheva Sarvinoz Axmatovna	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISHNI BOSHQARISH JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH	583
Shuxratullayev Elmurod Dilmurod o'g'li	
PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARIDA ISHLAB CHIQRISH ZAHIRALARINI BOSHQARISHDA ZAMONAVIY MENEJMENT KONSEPSIYALARINI QO'LLASH	597
Nurimbetov Ravshan Ibragimovich	
O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYA VA ASSOTSIATSIYALARI BOSHQARUV FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH MEXANIZMLARI	610
Radjabov Umed Farmonkulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH ORQALI KICHIK BIZNESNING INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH	617
Umurzaqov Avazbek Sobirovich	
JAMOAT TRANSPORTI XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING STRATEGIYALARINING RAQOBATBARDOSHLIKKA TA'SIRI	628
Berdiyev Temur Azamatovich	
ENERGETIKA TARMOG'INING MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA TA'SIRINING NAZARIY - USLUBIY JIHATLARI	639
Saidov Mash'al Samadovich	
OLIY TA'LIMNING INNOVATSION MUHITIDA TA'LIMDA BOSHQARUVINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH	653
Kabilov Baxron Davronovich	
INTEGRAL INDEKS ASOSIDA HUDUDLARNI TIPOLOGIYALASH: KLASTER TAHLILI VA VIZUALIZATSIYA USULLARI	668
Sattorov Sanjar Abdumurodovich	
MINTAQANING IJOBIY IMIJINI SHAKLLANTIRISHDA XORIJIY INVESTITSIYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH (Xorazm viloyati misolida)	685
Ibodullayev Dilshod Ibragimovich	
SANOATNI TARTIBGA SOLISHNING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	696
Xodjayeva Feruza Komilovna	

SANOATNI TARTIBGA SOLISHNING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Xodjayeva Feruza Komilovna

Abu Rayhon Beruniy nomidagi
Urganch davlat universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada sanoatni tartibga solishning institutsional mexanizmlari tizimli va qiyosiy yondashuv asosida tahlil qilindi. Tadqiqot davomida tartibga solishning huquqiy-normativ bazasi, tashkiliy tuzilmalari, iqtisodiy instrumentlari va nazorat mexanizmlarining o'zaro bog'liqligi o'rganildi. O'zbekiston tajribasi xalqaro amaliyot bilan taqqoslanib, mavjud institutsional bo'shliqlar va rivojlanish imkoniyatlari aniqlangan edi. Natijalar asosida tartibga solish samaradorligini oshirishga qaratilgan konseptual takliflar ishlab chiqildi. Tadqiqot sanoat siyosatini takomillashtirish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi ko'rsatildi.

Kalit so'zlar: sanoat siyosati, institutsional mexanizm, tartibga solish, regulyativ siyosat, RIA, iqtisodiy rivojlanish, tranzaksion xarajatlar, davlat boshqaruvi, raqobat siyosati, tartibga solish sifati, institutsional islohotlar, sanoat rivojlanishi, boshqaruv samaradorligi

Аннотация

В данной статье были проанализированы институциональные механизмы регулирования промышленности на основе системного и сравнительного подхода. В ходе исследования изучались правовые основы регулирования, организационные структуры, экономические инструменты и механизмы контроля в их взаимосвязи. Опыт Узбекистана был сопоставлен с международной практикой, что позволило выявить существующие институциональные пробелы и направления развития. На основе полученных результатов были разработаны концептуальные рекомендации по повышению эффективности регулирования. Показано, что предложенные подходы могут служить научной основой для совершенствования промышленной политики.

Ключевые слова: промышленная политика, институциональный механизм, регулирование, регуляторная политика, RIA, экономическое развитие, транзакционные издержки, государственное управление, политика конкуренции, качество регулирования, институциональные реформы, промышленное развитие, эффективность управления

Abstract

This article examined the institutional mechanisms of industrial regulation using a systemic and comparative approach. The study explored the interconnections between legal frameworks, organizational structures, economic instruments, and enforcement mechanisms. Uzbekistan's experience was compared with international practices, which allowed the identification of existing institutional gaps and development opportunities. Based on the findings, conceptual recommendations aimed at improving regulatory effectiveness were developed. The study demonstrated that the

proposed framework could serve as a scientific basis for enhancing industrial policy and strengthening regulatory quality in developing economies.

Keywords: industrial policy, institutional mechanism, regulation, regulatory policy, RIA, economic development, transaction costs, public administration, competition policy, regulatory quality, institutional reforms, industrial development, governance efficiency

KIRISH

Sanoat sektori milliy iqtisodiyotning hal qiluvchi tarkibiy qismi sifatida nafaqat yalpi ichki mahsulot shakllanishiga, balki ishchi o'rinlari yaratish, texnologik innovatsiyalarni tarqatish va eksport salohiyatini oshirishga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasida 2022-yilga kelib sanoat sektori yalpi ichki mahsulotning 32,4 foizini tashkil etdi, bu esa iqtisodiyotning sanoat bazasiga ko'p jihatdan tayanishini yaqqol ko'rsatadi [21]. Bunday yuqori ulush tartibga solish muhitining sifatini ayniqsa muhim omilga aylantiradi, zero sanoat subyektlarining investitsion xulq-atvori, texnologik yangilanish sur'atlari va raqobat muhitining shakllanishi ko'p jihatdan tartibga olish institutlarining sifatiga bog'liq bo'ladi.

Institutsional mexanizmlar deganda tartibga soluvchi normalar, qoidalar, tashkiliy tuzilmalar va ularning amalga oshirilishini ta'minlovchi ijroiya vositalarining yaxlit majmuasi tushuniladi. Bu majmua bozor subyektlarining xatti-harakatini shakllantiradi, ularning investitsiya qarorlarini yo'naltiradi va sanoat rivojlanishining uzoq muddatli tendensiyalarini belgilaydi. Shu bois institutsional munosabatlarning sifati va ularning samaradorligini ta'minlovchi mexanizmlar masalasi sanoat siyosatining markaziy muammosiga aylangan.

Jahon amaliyotida tartibga solish islohotlari izchil davom etmoqda. OECD a'zo davlatlarida 2012-yildan buyon "Regulyativ siyosat va boshqaruv to'g'risidagi tavsiya" asosida tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha tizimli choralar amalga oshirilmoqda [4]. Yevropa Ittifoqi "Better Regulation" dasturi doirasida tartibga solishning sifat mezonlarini yangilab, regulyativ ta'sir baholashni (Regulatory Impact Assessment - RIA) majburiy tartibga aylantirdi [15]. 2021-yilgi OECD hisobotiga ko'ra, a'zo mamlakatlarning 94 foizi rasmiy RIA talablarini joriy qilgan bo'lib, bu ko'rsatkich 2008-yildagi 60 foizga nisbatan sezilarli o'sishni ifodalaydi [16]. Bu jarayonlar rivojlanayotgan mamlakatlar, xususan O'zbekiston uchun muhim yo'nalish ko'rsatadi.

O'zbekistonda 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan keng qamrovli iqtisodiy islohot doirasida tartibga solish munosabatlarini yangilashga alohida e'tibor qaratildi. "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" tartibga solish muhitini optimallashtirish, ortiqcha ma'muriy to'siqlarni bartaraf etish va tartibga soluvchi organlarning samaradorligini oshirishni strategik vazifalar sifatida belgiladi [21]. Biroq amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, institutsional mexanizmlarning alohida elementlari o'rtasidagi uyg'unlik hali to'liq ta'minlanmagan: koordinatsiya muammolari, institutsional bo'shliqlar va tartibga solishning ortiqcha yuklari bir qator sohalarda kuzatilmoqda.

Ushbu ilmiy ishning asosiy maqsadi sanoatni tartibga solishning institutsional mexanizmlarini nazariy-metodologik jihatdan asoslash va ularni takomillashtirish yoʻnalishlarini konseptual darajada ishlab chiqishdan iborat. Quyidagi ilmiy vazifalar izchil koʻrib chiqildi: tartibga solish mexanizmlari konsepsiyasining nazariy asoslarini oʻrganish; asosiy maktablar va yondashuvlarni qiyosiy tahlil qilish; Oʻzbekistondagi hozirgi tartibga solish tizimini institutsional tahlil metodlari orqali baholash; xalqaro tajribani umumlashtirish va oʻzbek sharoitiga tatbiq etish imkoniyatlarini aniqlash; takomillashtirish boʻyicha konseptual tavsiyalar ishlab chiqish.

Ilmiy ishning nazariy ahamiyati shundaki, sanoat tartibga olishining institutsional mexanizmlarini tahlil qilishga yaxlit tizimli yondashuv taklif etiladi va bu yondashuv rivojlanayotgan bozor iqtisodiyotlari uchun mos metodologik asos boʻlib xizmat qiladi. Amaliy ahamiyati esa Oʻzbekistondagi tartibga solish islohotlarini yanada samarali yoʻnalishda rivojlantirish uchun aniq konseptual yoʻl xaritasini taqdim etishida namoyon boʻladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Sanoatni tartibga solishning institutsional asoslari koʻp qatlamli va intellektual jihatdan boy ilmiy muhitda shakllanib keldi. Ushbu sohadagi nazariy bazani toʻrt asosiy yoʻnalishda koʻrib chiqish maqsadga muvofiq: klassik institutsionalizm, normativ tartibga solish nazariyasi, tartibga solish siyosiy iqtisodiyoti va zamonaviy qiyosiy tartibga solish tadqiqotlari.

Institutsional iqtisodiyotning asosiy parametrlarini Duglas Nort ilmiy jihatdan belgilab berdi. Uning fikricha, institutlar jamiyat aʼzolari oʻrtasidagi munosabatlarni tuzilishga soladigan cheklovlar majmuasi boʻlib, rasmiy qoidalar (qonunlar, konstitutsiyalar, xususiy mulk huquqlari) va norasmiy cheklovlardan (xulq-atvor normalari, konvensiyalar, oʻz-oʻzini tartibga solish kodekslari) tashkil topadi [1]. Institutlarning iqtisodiy samaradorlikka taʼsiri tranzaksion xarajatlar orqali amalga oshadi: kuchsiz institutlar axborot assimetriyasini, kontraktlarni bajarish xarajatlarini va noaniqlikni oshirib, investitsiyalar uchun noqulay muhit yaratadi. Bu konsepsiyadan kelib chiqib, tartibga solish mexanizmlarining sifati avvalo ularning tranzaksion xarajatlarni kamaytirish qobiliyati orqali oʻlchanishi lozim.

Oliver Uilyamson bu konsepsiyani sanoat tashkiloti nazariyasi bilan boyitdi. Uning tranzaksion xarajatlar nazariyasiga koʻra, tartibga olish munosabatlari taraflar oʻrtasidagi opportunistik xatti-harakatni cheklash va kontraktlar bajarilishini taʼminlash funksiyasini bajaradi [2]. Uilyamson taʼkidlaydi: tartibga oluvchi institutlarning asosiy vazifasi bozor munosabatlarida muqarrar tarzda vujudga keladigan axborot assimetriyasi, aktivlarning maxsusligi (asset specificity) va noaniqlik muammolarini institutsional yechimlar orqali tartibga solishdir. Tranzaksion xarajatlar yondashuvi tartibga olishning nafaqat huquqiy-rasmiy, balki iqtisodiy-funksional oʻlchamini ham tahlil qilishga imkon beradi.

Elinor Ostromning tadqiqotlari umumiy resurslarni boshqarish muammosini institutsional tahlil orqali hal qildi va zamonaviy tartibga olish nazariyasiga yangi oʻlcham qoʻshdi. Ostrom polisantrik boshqaruv tizimlarining iqtisodiy samaradorligini empirik asosladi: bir necha daraja va markaz orqali amalga oshiriladigan tartibga olish

ko‘pincha markazlashgan davlat tartibga olishidan ustun turadi [11]. Bu xulosa sanoat tartibga olish tizimlarini loyihalashda muhim metodologik mezon bo‘lib xizmat qiladi va O‘zbekistondagi ko‘p darajali boshqaruv tizimini baholashda bevosita tatbiq etilishi mumkin.

Normativ tartibga solish nazariyasida ikkita asosiy maktab alohida o‘ringa ega. Ijtimoiy manfaat nazariyasi (public interest theory) tartibga olishni bozor nosozliklarini bartaraf etish mexanizmi sifatida ko‘radi va davlat aralashuvini umumiy farovonlikni oshirish maqsadida zarur deb hisoblaydi [18]. Bu yondashuv bo‘yicha tartibga olishning asosiy vazifasi - monopoliya kuchini cheklash, salbiy tashqi ta’sirlarni internallizatsiya qilish, axborot assimetriyasini kamaytirish va jamoat ne’matlarini ta’minlash. Biroq bu maktab davlatning o‘zi ham nosozliklarga moyil ekanligini e’tibordan chetda qoldiradi: tartibga oluvchi organlar ham axborot muammolari, tashkiliy manfaatlar va siyosiy bosimdan mutlaqo xoli bo‘la olmaydi.

Jorj Stigler tomonidan asoslangan iqtisodiy tartibga solish nazariyasi bu kamchilikni ko‘rsatdi va tartibga olishni siyosiy bozordagi manfaatlar kurashi mahsuli deb talqin qildi [8]. Stiglerning markaziy g‘oyasiga ko‘ra, tartibga oluvchi organlar vaqt o‘tishi bilan ular nazorat qilishi lozim bo‘lgan sanoat subyektlarining ta’siriga tushib qoladi - bu hodisa "tartibga olish tutib olish" (regulatory capture) nomi bilan ilmiy atamaga aylandi. Natijada tartibga olish keng jamoat manfaatidan ko‘ra tor sanoat manfaatlarini himoya qilish vositasiga aylanib ketadi. Ushbu muammo davlat boshqaruvining institutsional loyihasida tartibga oluvchi organlar mustaqilligini ta’minlash mexanizmlarini yaratish zaruriyatini tug‘diradi.

Sam Peltzman Stigler g‘oyalarini umumlashtirib, tartibga olishni siyosiy bozorning muvozanat natijasi sifatida izohladi [17]. Peltzman modelida tartibga oluvchi organ iste’molchilar va ishlab chiqaruvchilar o‘rtasidagi siyosiy kuchlar nisbatiga qarab muvozanat nuqtasini topadi. Bu nazariy ko‘ndalang - nima uchun ba’zi tarmoqlarda tartibga olish iste’molchilar manfaatini, boshqalarida esa ishlab chiqaruvchilar manfaatini himoya qilishga moyil ekanligi - amaliy tartibga olish islohotlarini rejalashtirish uchun muhim savol bo‘lib qoladi.

Rikard Pozner tartibga olish nazariyalari tasnifini chuqurlashtirdi va "davlat erkin raqobatni boshqarish uchun aralashadi" degan zamonaviy tartibga olish qoidasini huquqiy-iqtisodiy tahlil orqali sinovdan o‘tkazdi [10]. Pozner iqtisodiy samaradorlik mezonini tartibga olish siyosatining asosiy yo‘naltiruvchisi sifatida qabul qilishni taklif etdi va bu yondashuv tartibga olishning xarajatlari va foydalarini miqdoriy taqqoslash amaliyotiga asos bo‘ldi.

Ronald Kouz klassik tadqiqotida isbotlab berdiki, agar mulkiy huquqlar aniq belgilangan va tranzaksion xarajatlar ahamiyatsiz bo‘lsa, bozor o‘zi tashqi ta’sirlarni hal qiladi [9]. Bu teoremaning sanoat tartibga olishiga tatbiqi shundan iboratki, davlat aralashuvining zarurligi avvalo tranzaksion xarajatlar darajasiga bog‘liq: tranzaksion xarajatlar yuqori bo‘lgan muhitda institutsional tartibga olish bozor mexanizmlarini o‘rnini bosishi yoki to‘ldirishi zarur bo‘ladi.

Fridrix Xayekning bilim muammosi bo‘yicha klassik maqolasi tartibga olishning epistemologik chegarasini belgilaydi: markazlashgan tartibga oluvchi organ hech

qachon bozor faoliyatida tarqoq tarzda ishlab chiqilgan bilimning to'liq hajmiga ega bo'la olmaydi [24]. Bu epistemologik cheklov tartibga olish mexanizmlarini loyihalashda moslashuvchan va bozor signallaridan faol foydalanadigan yondashuvlar zarurligini asoslaydi. Xayekning bozor mexanizmiga bo'lgan ishonchi tartibga olishni to'liqligicha rad etish uchun emas, balki tartibga olish usullarini selektiv va maqsadli ravishda tanlash uchun muhim metodologik yo'riqnoma bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy qiyosiy siyosat tadqiqotlarida Balduin, Keiv va Lodj "Understanding Regulation" monografiyasida tartibga olish nazariyalarini uchta asosiy guruhga: instrumentalistik (davlatni tartibga olish vositasi sifatida ko'radi), institutsionalistik (tartibga olish tizimlarini tarixiy institutlar mahsuli sifatida tahlil qiladi) va diskursiv (tartibga olish g'oyalari va tilining rolini o'rganadi) yondashuvlarga tasnifladi [3]. Bu tasniflash tartibga olish mexanizmlarini kompleks tahlil qilishda metodologik yo'nalish beradi va biror bir yondashuv yetakchi bo'lganda boshqa yondashuvlarning topilmalarini inobatga olish zarurligini eslatib turadi.

OECD tomonidan 2012-yilda qabul qilingan "Regulyativ siyosat va boshqaruv bo'yicha tavsiya" 12 tamoyil asosida tartibga olish sifatini baholash va rivojlantirish uchun xalqaro standart belgiladi [4]. 2021-yilgi OECD "Regulyativ siyosat panoramasi" hisoboti ushbu tamoyillarning global ko'lamda amaliyotga tatbiq etilishini kuzatib, OECD a'zo mamlakatlarining RIA tizimlarini joriy etishdagi farqlanuvchi tajribalarini qayd etdi [16]. Hisobot ayniqsa tartibga olish ta'sirini baholash jarayonlariga keng jamoatchilik va manfaatdor tomonlar ishtiroki ta'minlangan davlatlarda tartibga olish sifati yuqoriroq ekanligini ko'rsatdi.

Jiovanni Majone "tartibga oluvchi davlat" (regulatory state) konsepsiyasini ishlab chiqdi va 1980-1990 yillar mobaynida G'arbiy Yevropada to'g'ridan-to'g'ri davlat aralashuvidan mustaqil tartibga oluvchi organlar orqali boshqarishga o'tish tendensiyasini tahlil qildi [12]. Majone bu o'tishning asosiy mantig'ini "majburiy tartibga olish" dan "delegatsiyalangan tartibga olish"ga o'tish sifatida ta'rifladi: tartibga olish vakolatlari texnik mustaqillikka ega ixtisoslashgan organlarga topshiriladi, bu esa tartibga olish qarorlarini kundalik siyosiy ta'sirdan himoya qiladi. Ushbu konsepsiya O'zbekistonda tartibga oluvchi organlarning institutsional loyahasini takomillashtirish masalasida bevosita metodologik ahamiyatga ega.

Djankov, La Porta, Lopez-de-Silanes va Shlayfr tomonidan 85 mamlakat bo'yicha o'tkazilgan keng ko'lamli empirik tadqiqot yangi korxonalarni ro'yxatdan o'tkazish tartibini tahlil qilib, tartibga olish yukining iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sirini statistik asosladi [14]. Tadqiqotning asosiy topilmasi: tartibga olish yukining ortishi bozorga kirish imkoniyatlarini toraytirib, innovatsion faollikni pasaytiradi va korrupsiyani rag'batlantiradi. Bu empirik natija tartibga olishni yengillashtirish islohotlarining iqtisodiy maqsadga muvofiqligini dalillar bilan asoslab beradi.

Levi-Faur tomonidan tahrirlangan "Tartibga olish siyosatining qo'llanmasi" zamonaviy tartibga olish tadqiqotlarini tizimli tarzda jamladi va regulyativ davlat konsepsiyasini yangi bosqichda ko'rib chiqdi [13]. Unda ta'kidlanganidek, bugungi kunda tartibga olish faqat milliy siyosat masalasi emas, balki globallashtirish sharoitida

xalqaro tartibga olish tizimlari va milliy institutlar o'rtasidagi bog'liqlik tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Noll siyosiy iqtisodiyot nuqtai nazaridan tartibga oluvchi organlar siyosiy bosim ostida rasmiy mandatlaridan chetlanishi va tor manfaat guruhlariga xizmat qilishga o'tishi mumkinligini ko'rsatdi [23]. Stiglits va Rozengard esa tartibga olish instrumentlarini tanlash masalasida iqtisodiy samaradorlik va adolatlilik mezonlarini birga ko'rib chiqish zarurligini asosladi va amaliy tartibga olish siyosati uchun normativ mezonlarni ishlab chiqdi [25].

Yuqoridagi adabiyotlar sharhini umumlashtirgan holda ta'kidlash lozimki, ko'rilgan maktablar va yondashuvlarning birortasi ham sanoat tartibga olish mexanizmlarini takomillashtirish uchun mustaqil ravishda to'liq yo'l xaritasini taqdim etmaydi. Biroq ularning sintezi - tranzaksion xarajatlar nazariyasi, ijtimoiy manfaat konsepsiyasi, tartibga olish tutib olish xavfini hisobga olish, polisantrik boshqaruv yondashuvi va xalqaro qiyosiy tahlil - yuqori sifatli institutsional mexanizmlarni shakllantirish uchun ishonchli konseptual asos yaratadi.

METODOLOGIYA

Sanoatni tartibga solishning institutsional mexanizmlarini o'rganishda murakkab va ko'p qatlamli predmet sohasiga mos keladigan metodologik yondashuvlar tanlandi. Tadqiqot metodologiyasi bir-birini to'ldiruvchi beshta asosiy metodologik qurilmaga tayanadi.

Birinchi metodologik qurilma - institutsional tahlil. Bu metod doirasida tartibga olish mexanizmlari iqtisodiy axloq normalari, rasmiy qoidalar va ularni amalga oshiruvchi tashkiliy tuzilmalar orqali o'rganildi. Nort [1] va Uilyamson [2] ishlab chiqqan institutsional tahlil ramkasi asosida tartibga olish tizimining rasmiy va norasmiy komponentlari hamda ularning o'zaro ta'sir dinamikasi ko'rib chiqildi. Institutsional tahlil tartibga olishning faqat qonuniy yuzasini emas, balki uning amaliy qanday ishlashini - rasmiy qoidalar va haqiqiy xulq-atvor o'rtasidagi bo'shliqni - ochib berishga imkon beradi.

Ikkinchi metodologik qurilma - qiyosiy davlat boshqaruvi metodi (comparative public administration). Bu yondashuv doirasida OECD mamlakatlarining tartibga olish amaliyoti, Yevropa Ittifoqining "Better Regulation" tizimi [15] va O'zbekiston tajribasini bir-biriga nisbatan tahlil qilish amalga oshirildi. Qiyosiy tahlil uchun uchta asosiy o'lcham tanlandi: tartibga olish organlari institutsional mustaqilligi, tartibga olish ta'sirini baholash tizimlari va manfaatdor tomonlar ishtiroki mexanizmlari. Qiyosiy metodning afzalligi shundaki, u o'rganilayotgan muammoning universal va mahalliy spetsifik jihatlarini ajratib ko'rishga yordam beradi.

Uchinchi metodologik qurilma - normativ-huquqiy hujjatlarni mazmun tahlili qilish (content analysis). O'zbekiston Respublikasining "Raqobat to'g'risida"gi qonuni [19], Tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni [20] va "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" [21] asosiy tahlil obyektlari bo'lib xizmat qildi. Institutsional evolyutsiyani kuzatish uchun bu hujjatlar vaqt o'qi bo'yicha ketma-ketlikda ko'rib chiqildi, tartibga olish mexanizmlaridagi tarkibiy o'zgarishlar va institutsional oqishlar aniqlandi.

To'rtinchi metodologik qurilma - tizimli adabiyotlar sharhi (systematic literature review). Tartibga olish nazariyasi sohasida e'tirof qilingan asarlar, xalqaro tashkilotlar (OECD, Jahon banki [5], UNIDO [6]) hisobotlari va O'zbekiston sanoat iqtisodiyoti bo'yicha mavjud empirik tadqiqotlar tanqidiy baholandi. Adabiyotlar sharhida manba tanlashning asosiy mezonlari - tadqiqot savollariga bevosita aloqadorligi va metodologik yetakchilik darajasi - saqlab qolindi.

Beshinchi metodologik qurilma - muammo tuzilishini tahlil qilish (problem structuring). Sanoat tartibga olish tizimidagi institutsional muammolar ularning sabab-oqibat munosabatlarini hisobga olgan holda tizimli ravishda tasniflandi: muammolarning ko'zga ko'rinuvchi belgilari, ularning tarkibiy sabablari va iqtisodiy ta'sirlari alohida ko'rib chiqildi. Bu usul muammo tuzilmasini aniq belgilash va maqsadli tavsiyalar ishlab chiqishga zamin yaratdi.

Tadqiqotning cheklovlari sifatida quyidagilarni e'tirof etish lozim. Birinchidan, O'zbekistonda tartibga olish sifatini kompleks baholashga doir to'liq ma'lumotlar bazasi hali shakllanmagan, bu esa keng ko'lamlı miqdoriy tahlil o'tkazishni qiyinlashtiradi. Ikkinchidan, tartibga olish islohotlarining natijalari uzoq muddatli kuzatuv talab qiladigan dinamik jarayondir va qisqa muddatli ma'lumotlar asosida to'liq baho berish murakkab. Uchinchidan, tadqiqotning asosiy qo'shimi nazariy va qiyosiy tahlil yo'nalishida bo'lib, keng ko'lamlı sotsiologik sondaj yoki ekonometrik tahlilini o'z ichiga olmaydi. Bu cheklovlarni bartaraf etish kelajakdagi tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

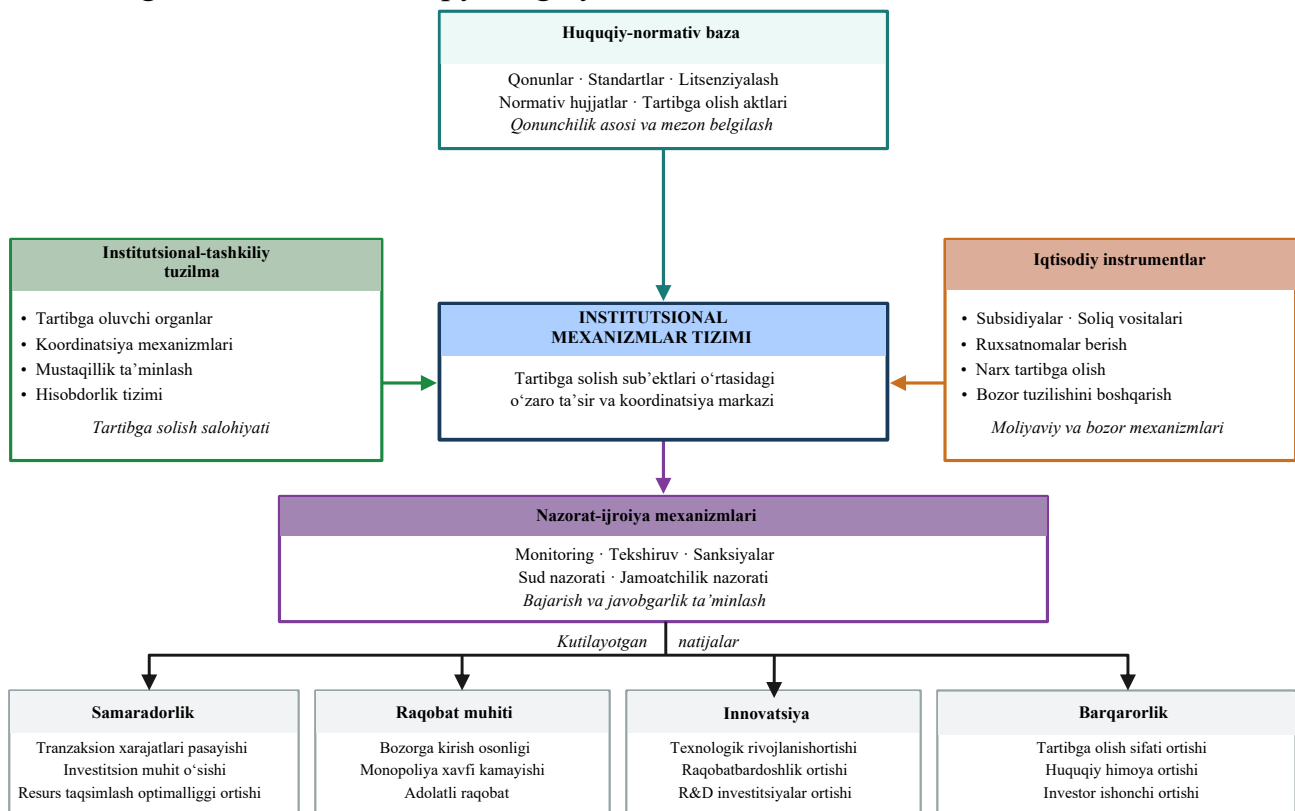
Institutsional mexanizmlarni tahlil qilish uchun avvalo ularning tarkibiy elementlari aniq belgilanishi lozim. Tartibga olish mexanizmlarining to'liq tuzilmasi to'rtta asosiy komponentni o'z ichiga oladi va bu komponentlar o'zaro bog'liq holda yaxlit tizim sifatida ishlaydi.

Birinchi komponent - huquqiy-normativ baza - tartibga olish munosabatlarining rasmiy qoidalar tizimidir. Bu sohada Nortning institutsional nazariyasiga ko'ra [1], rasmiy qoidalar tranzaksion xarajatlarni kamaytirish funksiyasini bajarishi uchun bir qator xususiyatlarga ega bo'lishi lozim: aniqlik (qoidalar ikkilanishga yo'l qo'ymaslik darajasida ravshan ifodalangan), barqarorlik (qisqa muddatda o'zgarib turmasligi), izchillik (bir-biriga zid qoidalarning yo'qligi) va ijrosi ta'minlanganligi (qoidabuzarlikka javob berish mexanizmlari mavjudligi). Huquqiy-normativ bazaning sifati tartibga olish munosabatlarida ishtirokchilar o'rtasidagi noaniqlikni kamaytiradi va uzoq muddatli investitsion rejalashtirish uchun asos yaratadi.

Ikkinchi komponent - institutsional-tashkiliy tuzilma - tartibga oluvchi organlar tizimini, ularning vakolat chegaralarini va o'zaro aloqalari tartibini belgilaydi. Tartibga oluvchi organlarning mustaqilligi bu sohada markaziy masala sifatida ko'tariladi. Stigler-Peltzman yondashuviga ko'ra [8], [17], mustaqillik darajasi tartibga olish tuzilmasi xavfini belgilaydigan eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Mustaqillik nafaqat tashkiliy (rasmiy huquqiy maqom), balki moliyaviy (byudjet shakllantirish mustaqilligi) va kadrlar jihatida (rahbariyatni tayinlash va ozod etish tartibi) ham ta'minlanishi lozim.

Uchinchi komponent - iqtisodiy instrumentlar - tartibga olish maqsadlariga erishishda bozor mexanizmlaridan foydalanadigan vositalarni o‘z ichiga oladi: soliqlar va subsidiyalar, bozorlarga kirish uchun ruxsatnomalar tizimi, narx tartibga olish mexanizmlari va bozor tuzilishini tartibga olish vositalari (monopoliyaga qarshi siyosat). Stiglits va Rozengardning ta’kidlashicha [25], iqtisodiy instrumentlarni tanlash ularning tranzaksion xarajatlariga, axborot talablariga va siyosiy qo‘llab-quvvatlanish darajasiga qarab amalga oshirilishi kerak. Noto‘g‘ri tanlangan instrument to‘g‘ri maqsadga noto‘g‘ri yo‘l bilan yetishga urinishga olib keladi.

To‘rtinchi komponent - nazorat-ijroiya mexanizmlari - tartibga olish qoidalarining amalda bajarilishini ta’minlaydi va tarqoqlik bilan ifodalangan qoidabuzarliklarni sanksiyalar orqali to‘xtatadi. Bu sohada asosiy metodologik muammo - nazorat faoliyatini tartibga oluvchi organ va sanoat subyektlari o‘rtasidagi o‘yinining takroriy strategiyasida optimal nuqtani topishdir. Nazoratning ortiqcha qattiqligi tadbirkorlik faolligini susaytirsa, uning zaifligi qoidabuzarlikni rag‘batlantiradi. Optimal nazorat intensivligi iqtisodiy jihatdan shunday darajada belgilanishi kerakki, nazorat xarajatlari va bundan olinadigan ijobiy natijalari o‘rtasidagi nisbat maksimal qiymatga yetsin.

1-rasm. Sanoatni tartibga solishning institutsional mexanizmlari tizimi¹.

O‘zbekistonda sanoat tartibga olishi 2017-yildan boshlab keng qamrovli islohot bosqichiga kirdi. "2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot

¹ Manbalar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

strategiyasi"da [21] tartibga olish muhitini optimallashtirish strategik vazifalar qatoriga kiritildi. Islohot davomida bir qator muhim institutsional o'zgarishlar amalga oshirildi.

Bozorga kirish tartiblarini soddalashtirish sohasida "Tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni [20] normativ-huquqiy hujjatlarni qabul qilishdan oldin ularning tadbirkorlikka ta'sirini baholash majburiyatini huquqiy jihatdan mustahkamladi. Bu qonun sanoat siyosati sohasida regulyativ ta'sir baholash (RIA) amaliyotini joriy etishning birinchi rasmiy muhim bosqichi bo'ldi. Qonun tadbirkorlikka ta'sir ko'rsatadigan tartibga olish aktlari bo'yicha iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirni tahlil qilishni majburiy tartibga aylantirdi.

Jahon banki "Doing Business 2020" ko'rsatkichlariga ko'ra, O'zbekiston 190 ta mamlakat ichida 69-o'rinni egalladi [5]. Bu ko'rsatkich 2017-yildagi 87-o'ringa nisbatan yaxshilanishni anglatadi. Reyting tarkibidagi alohida komponentlar bo'yicha: "Korxonalar ochish" - 8-o'rin (bu sohada O'zbekiston mintaqada yetakchi mavqega chiqdi), "Mulkni ro'yxatdan o'tkazish" - 73-o'rin, "Investorlarni himoya qilish" - 83-o'rin, "Kontraktlarni bajarish" - 57-o'rin. Aynan oxirgi komponent - kontraktlarni bajarish samaradorligi - tartibga olish institutlarining ishonchlilik darajasi bilan bevosita bog'liq va bu sohada o'sish uchun zaxira hali katta ekanligini ko'rsatadi.

Raqobat siyosati institutlari sohasida "Raqobat to'g'risida"gi qonun [19] raqobat muhofazasining huquqiy bazasini belgiladi. Qonun dominant bozor mavqeyidan suiiste'mol qilishni, xorij tuzilmalarining taqiqlangan kelishuvlarini va tarmoqlardagi sanoat monopoliyasini taqiqlaydi. Raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish qo'mitasi (RRIHT) raqobat siyosatini amalga oshiruvchi asosiy organ sifatida faoliyat yuritadi. Biroq sanoatni tartibga olish sohasi bir nechta organ - Iqtisodiyot va moliya vazirligi, tarmoq vazirliklari, ma'muriy organlar - o'rtasida taqsimlangan, bu esa koordinatsiya muammolarini keltirib chiqaradi va tartibga olish siyosatining izchilligini pasaytiradi.

UNIDO 2022-yilgi "Sanoat rivojlanishi hisoboti"da rivojlanayotgan mamlakatlar bo'yicha tartibga olish sifatini baholashda O'zbekiston sanoat sektori tartibga olishida institutsional modernizatsiya zarurligini ta'kidlaydi [6]. Hisobot sanoat siyosatida yangi texnologiyalar va raqamli iqtisodiyot bilan bog'liq sohalardagi tartibga olish bo'shliqlarini alohida ajratib ko'rsatdi. UNIDO prognozlariga ko'ra, yuqori texnologiyali sohalarda samarali tartibga olish institutlari bo'lmasa, rivojlanayotgan mamlakatlarning yaqin kelajakda global sanoat zanjirlariga integratsiyalashuvi sekinlashishi muqarrar. Ushbu ogohlantiruv O'zbekiston uchun ham to'liq dolzarb ahamiyatga ega.

Tartibga olish mexanizmlarining xalqaro taqqoslamasini amalga oshirishda uchta o'lcham bo'yicha tahlil o'tkazildi: tartibga olish organlari mustaqilligi, tartibga olish ta'sirini baholash tizimlari va manfaatdor tomonlar ishtiroki.

OECD mamlakatlarida tartibga oluvchi organlarning mustaqilligini institutsional jihatdan ta'minlash uchun bir qator mexanizmlar joriy qilingan: organlar rahbariyatining muddatli va islohotchi tayinlanishi hamda muddatdan oldin lavozimdan ozod etilishning qonuniy cheklavlari, organlarning mustaqil byudjet

shakllantirish huquqi, tartibga olish qarorlari ustidan mustaqil sud nazorati tizimi [4], [16]. Bu mexanizmlar tartibga olish tutib olish xavfini kamaytiradi va qaror qabul qilish jarayonining texnik sifatini oshiradi. 2021-yilgi OECD ma'lumotlari bo'yicha, a'zo mamlakatlarning 73 foizida mustaqil tartibga oluvchi organlar rasmiy mustaqillik kafolatlari bilan ishlaydi [16].

Yevropa Ittifoqining "Better Regulation" dasturi [15] tartibga olish ta'sirini baholash (RIA) amaliyotini institutsional jihatdan eng yuqori darajada rivojlantirgan tizimni taqdim etadi. Bu tizimda har bir qonunchilik taklifiga iqtisodiy ta'sir, ijtimoiy ta'sir, ekologik ta'sir va asosiy huquqlarga ta'sir baholari ilova qilinadi. O'z-o'zidan "Regulyativ tekshiruv kengashi" (Regulatory Scrutiny Board) mustaqil organ sifatida RIA sifatini baholaydi va tartibga olish aktlari sifatiga oid fikr-mulohazalarini rasmiy bayonot tarzida e'lon qiladi. YEI amaliyotining eng muhim metodologik xususiyati shundaki, RIA faqat yangi tartibga olish aktlari uchun emas, balki mavjud qoidalarni ko'rib chiqish va soddalashtirish dasturlari (REFIT) doirasida ham qo'llaniladi.

Koreya Respublikasining tartibga olish islohoti tajribasi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ayniqsa qiziqish uyg'otadi. 1998-yilgi moliya inqirozidan keyin Koreya "Regulyativ islohot dasturi"ni amalga oshirdi va mavjud tartibga olish aktlarining taxminan 48 foizini bekor qildi yoki soddalashtirdi. Ushbu islohot natijasida Koreya Jahon bankining "Doing Business" reytingida tartibga olish sifati ko'rsatkichlarini sezilarli yaxshiladi va 2000-2007 yillarda xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar oqimining ko'payishiga erishdi [5]. Koreya tajribasining asosiy xulosasi: tartibga olishni yengillashtirish faqat qoidalar sonini kamaytirish emas, balki ularning sifati va samaradorligini bir vaqtda oshirishni ham nazarda tutadi.

Singapur modeli esa mustaqil tartibga olish organlari tarmog'i, tartibga olish ta'sirini standartlashtirilgan baholash tizimlari va bozorga kirish tartiblarini imkon qadar soddalashtirish bilan ajralib turadi. Singapur 2019-2020 yillarda Jahon iqtisodiy forumining Global raqobatbardoshlik indeksida 2-o'rinda keldi va tartibga olish sifati bo'yicha joylashish yuqori bo'lgan yetakchi mamlakatlar qatoriga kirdi [22]. Singapur tajribasining asosiy amaliy darsi: tartibga olish yukini minimallashtirish, tartibga oluvchi organlar ixtisos darajasini oshirish va tartibga olish tizimini doimiy ravishda yangilab turish kombinatsiyasi iqtisodiy rivojlanishni tezlashtiradi.

World Economic Forum 2024-yilgi "Global raqobatbardoshlik hisoboti"da tartibga olish sifati yuqori bo'lgan mamlakatlar innovatsion faollik, xorijiy investitsiyalar jalb qilish va iqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlari bo'yicha ham yuqori natijalarga ega ekanligini statistik jihatdan tasdiqladi [22]. Bu ma'lumotlar tartibga olish mexanizmlarini takomillashtirish nafaqat qonuniy-huquqiy tartib masalasi, balki iqtisodiy rivojlanishning strategik omili ekanligini mustahkamlaydi.

O'tkazilgan qiyosiy tahlil va normativ-huquqiy hujjatlarni mazmun tahlilining natijalari asosida O'zbekiston sanoat tartibga olish tizimida uchta asosiy institutsional bo'shliq aniqlandi.

Birinchi bo'shliq - koordinatsion muammolar. Sanoatni tartibga olish vakolatlari bir necha organ o'rtasida taqsimlangan bo'lsa-da, ular o'rtasidagi rasmiy koordinatsiya mexanizmlari yetarli darajada rivojlanmagan. Bu holat ayniqsa tashqi ta'sirlar

(externalities) va oqim ta'sirlari (spillover effects) mavjud bo'lgan sanoat tarmoqlarida yaqqol ko'rinadi: bir organning qarorlari boshqa organning tartibga olish sohalarini to'g'ridan-to'g'ri qoplaydi. Uilyamson ta'kidlaganidek [2], koordinatsion muammolarning tranzaksion xarajatlari ko'pincha tartibga olishning bevosita ma'muriy xarajatlaridan ham oshib ketadi, chunki koordinatsiyasiz tartibga olish sanoat subyektlari uchun katta noaniqlik yaratadi va ularning rejalashtirish ufqini toraytiradi.

Ikkinchi bo'shliq - tartibga olish ta'sirini baholash tizimining chala rivojlanishi. Qonun RIA ni majburiy qilsa-da [20], bu amaliyot hali tizimli va standartlashtirilgan tarzda joriy etilmagan: RIA metodologiyasi yetarlicha aniq belgilanmagan, RIA sifatini mustaqil tekshirish mexanizmi yaratilmagan va RIA natijalari qaror qabul qilish jarayoniga to'liq integratsiya qilinmagan. OECD 2021-yilgi panoramasida [16] qayd etilganidek, rasmiy RIA talablari mavjud bo'lsa-da, ularning amalga oshirilish sifati mamlakatlar o'rtasida sezilarli farq qiladi va bu farqning asosiy sababi - usuliyat standartlarining yetarliligi va mustaqil tekshiruv organining mavjudligi bo'yicha tizimning yetuklik darajasidir.

Uchinchi bo'shliq - tartibga olish sifatini kuzatish tizimining yetarli rivojlanmaganligi. Tartibga olish aktlari qabul qilingandan so'ng ularning natijalari tizimli ravishda kuzatilmaydi. Djankov va boshqalar [14] ta'kidlaganidek, tartibga olish qoidalari vaqt o'tishi bilan real iqtisodiy muhitdan uzilib qolishga moyil: dastlabki maqsadlariga xizmat qilish o'rniga ular ko'pincha tartibga olish yuki bo'lib qoladi. OECD ma'lumotlariga ko'ra [16], tartibga olish sifatini post-hoc (retrospektiv) monitoring qilish yo'lga qo'yilmagan davlatlarda tartibga olish yuki vaqt o'tishi bilan tendentsion ravishda ortib boradi.

O'tkazilgan tahlil asosida sanoatni tartibga olishning institutsional mexanizmlarini takomillashtirish uchun to'rtta o'zaro bog'liq yo'nalish belgilandi. Ushbu yo'nalishlar 1-rasmda ko'rsatilgan to'rt komponentli institutsional ramkaga to'g'ridan-to'g'ri mos tushadi.

Birinchi yo'nalish - huquqiy-normativ bazani mustahkamlash. Bu yo'nalish bo'yicha tartibga olish aktlarining aniq va izchil bo'lishini ta'minlash, ziddiyatli normalarni bartaraf etish va tartibga olish huquqining kodifikatsiyasini yangilash maqsadga muvofiqdir. Nortning ta'kidlashicha [1], huquqiy normalar o'zgaruvchanligi tranzaksion xarajatlarni oshiruvchi asosiy omillardan biri bo'lib, investorlarning rejalashtiruv ufqini toraytiradi. Tartibga olish normalarining barqarorligi - ularning to'g'riligi bilan bir xil darajada muhim shart.

Ikkinchi yo'nalish - tartibga oluvchi organlar institutsional mustaqilligini ta'minlash. Majone [12] tomonidan asoslangan "delegatsiyalangan tartibga olish" modeli tartibga olish vakolatlarini ixtisoslashgan va siyosiy ta'sirdan nisbatan mustaqil organlarga topshirishni nazarda tutadi. Bu yo'nalish bo'yicha tartibga oluvchi organlar rahbariyatini tayinlash va ozod etish tartibini qonun bilan aniqlashtirish, organlarning moliyaviy mustaqilligini ta'minlash mexanizmlarini joriy etish va tartibga olish qarorlari ustidan samarali sud nazoratini kuchaytirish tavsiya etiladi.

Uchinchi yoʻnalish - RIA tizimini toʻliq joriy etish. Yevropa Ittifoqi tajribasi [15] koʻrsatganidek, RIA tizimining samaradorligi nafaqat rasmiy talablar mavjudligiga, balki usuliyat standartlarining aniqligiga, mustaqil tekshiruv mexanizmlarining ishiga va RIA xulosalarining qaror qabul qilish jarayoniga real taʼsiriga bogʻliq. Ushbu yoʻnalish boʻyicha Oʻzbekiston uchun bosqichma-bosqich yondashuv - dastlab yuqori taʼsirli tartibga olish aktlari uchun sifatli RIA joriy etish, soʻngra keng tarqatish - eng maqbul strategiya sifatida tavsiya etiladi.

Toʻrtinchi yoʻnalish - tartibga olish sifatini monitoring qilish mexanizmlari. Ostromning polisantrik boshqaruv modeli [11] asosida tartibga olish sifatini koʻp darajali kuzatish tizimini shakllantirish maqsadga muvofiqdir: tartibga oluvchi organlarning oʻz-oʻzini baholash mexanizmlari, mustaqil tashqi audit va manfaatdor tomonlarning fikr-mulohazalarini jamlash platforma tizimi. Raqamli texnologiyalar bu yoʻnalishda katta imkoniyat ochadi: tartibga olish monitoring tizimlarining raqamlashtirilishi UNIDO hisobotida [6] rivojlanayotgan mamlakatlar uchun asosiy iqtisodiy tavsiyalardan biri sifatida keltirilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqotda sanoatni tartibga solishning institutsional mexanizmlari tizimli yondashuv asosida oʻrganildi. Tahlillar shuni koʻrsatdiki, tartibga solish samaradorligi alohida vositalarga emas, balki ularning oʻzaro uygʻun ishlashiga bogʻliq. Huquqiy baza, institutsional tuzilma, iqtisodiy instrumentlar va nazorat mexanizmlari bir-birini toʻldirgandagina barqaror natija beradi.

Oʻrganish natijasida Oʻzbekistonda soʻnggi yillarda muhim islohotlar amalga oshirilgani, ayniqsa tartibga solish jarayonlarini soddalashtirish va tadbirkorlik muhitini yaxshilash borasida ijobiy siljishlar kuzatilgani qayd etildi. Shu bilan birga, ayrim yoʻnalishlarda takomillashtirish imkoniyatlari mavjudligi ham aniqlandi. Xususan, tartibga soluvchi organlar oʻrtasidagi muvofiqlashtirishni kuchaytirish, regulyativ taʼsir baholash tizimini yanada rivojlantirish va qabul qilingan qarorlar natijadorligini muntazam kuzatib borish zarur.

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi takliflar ilgari surildi. Avvalo, tartibga solish siyosatini muvofiqlashtiruvchi yagona platformani shakllantirish maqsadga muvofiq. Bu turli organlar faoliyatini uygʻunlashtirish va ortiqcha takrorlanishlarning oldini olishga yordam beradi. Ikkinchidan, regulyativ taʼsir baholash amaliyotini bosqichma-bosqich chuqurlashtirish, ayniqsa yirik iqtisodiy taʼsirga ega qarorlar uchun uni majburiy tarzda qoʻllash muhim ahamiyatga ega. Uchinchidan, tartibga solish hujjatlarini maʼlum muddatdan keyin qayta koʻrib chiqish amaliyotini keng joriy etish foydali boʻladi. Toʻrtinchidan, tartibga solish samaradorligini baholashda raqamli monitoring vositalaridan foydalanishni kengaytirish zarur.

Umuman olganda, taklif etilgan yondashuvlar sanoatni tartibga solish tizimini yanada izchil va samarali tashkil etishga xizmat qilishi mumkin. Bu esa oʻz navbatida investitsion muhitni yaxshilash, raqobatni rivojlantirish va sanoatning barqaror oʻsishini taʼminlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/books/institutions-institutional-change-and-economic-performance/AAE1E27DF8996E24C5DD07EB79BBA7EE>
2. Williamson, O. E. (1985). *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. Free Press. <https://www.simonandschuster.com/books/The-Economic-Institutions-of-Capitalism/Oliver-E-Williamson/9780029348208>
3. Baldwin, R., Cave, M., & Lodge, M. (2012). *Understanding Regulation: Theory, Strategy, and Practice* (2nd ed.). Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/understanding-regulation-9780199576081>
4. OECD (2012). *Recommendation of the Council on Regulatory Policy and Governance*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/2012-recommendation.htm>
5. World Bank (2020). *Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies*. The World Bank. <https://www.worldbank.org/en/publication/doing-business>
6. UNIDO (2022). *Industrial Development Report 2022: The Future of Industrialization in a Post-Pandemic World*. United Nations Industrial Development Organization. <https://www.unido.org/resources-publications-flagship-publications-industrial-development-report-series/industrial-development-report-2022>
7. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Publishers. <https://www.whynationsfail.com>
8. Stigler, G. J. (1971). The Theory of Economic Regulation. *Bell Journal of Economics and Management Science*, 2(1), 3-21. <https://www.jstor.org/stable/3003160>
9. Coase, R. H. (1960). The Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*, 3, 1-44. <https://www.jstor.org/stable/724810>
10. Posner, R. A. (1974). Theories of Economic Regulation. *Bell Journal of Economics and Management Science*, 5(2), 335-358. <https://www.jstor.org/stable/3003113>
11. Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/books/governing-the-commons/A8BB63BC4A1433A50A3FB92EDBBB97D5>
12. Majone, G. (1994). The Rise of the Regulatory State in Europe. *West European Politics*, 17(3), 77-101. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01402389408425031>
13. Levi-Faur, D. (Ed.). (2011). *Handbook on the Politics of Regulation*. Edward Elgar Publishing. <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/handbook-on-the-politics-of-regulation-9781849806695.html>

14. Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2002). The Regulation of Entry. *Quarterly Journal of Economics*, 117(1), 1-37. <https://academic.oup.com/qje/article/117/1/1/1849978>
15. European Commission (2021). Better Regulation Guidelines. Publications Office of the European Union. https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how_en
16. OECD (2021). OECD Regulatory Policy Outlook 2021. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/oecd-regulatory-policy-outlook-2021-38b0fdb1-en.htm>
17. Peltzman, S. (1976). Toward a More General Theory of Regulation. *Journal of Law and Economics*, 19(2), 211-240. <https://www.jstor.org/stable/725163>
18. Viscusi, W. K., Harrington, J. E., & Vernon, J. M. (2005). *Economics of Regulation and Antitrust* (4th ed.). MIT Press. <https://mitpress.mit.edu/9780262220750/economics-of-regulation-and-antitrust/>
19. O‘zbekiston Respublikasining 2023-yil 3-iyun O‘RQ-850-son "Raqobat to‘g‘risida"gi Qonuni <https://lex.uz/uz/docs/-6518381>
20. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 9-noyabr PF-244-son "Tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi Farmoni <https://lex.uz/uz/docs/-6279879>
21. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvar PF-60-son "2022 - 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida"gi Farmoni <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
22. World Economic Forum (2024). The Global Competitiveness Report 2024. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/publications/global-competitiveness-report-2024/>
23. Noll, R. G. (1989). Economic Perspectives on the Politics of Regulation. In R. Schmalensee & R. D. Willig (Eds.), *Handbook of Industrial Organization* (Vol. 2, pp. 1253-1287). Elsevier. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1573448X89020286>
24. Hayek, F. A. (1945). The Use of Knowledge in Society. *American Economic Review*, 35(4), 519-530. <https://www.jstor.org/stable/1809376>
25. Stiglitz, J. E., & Rosengard, J. K. (2015). *Economics of the Public Sector* (4th ed.). W. W. Norton & Company. <https://wnorton.com/books/9780393925227>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:

Ingliz tili muharriri:

Rus tili muharriri:

Musahhih:

Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li

Karimova Shirin Zoxid qizi

Sadikov Shoxrux Shuxratovich

Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, yanvar, 1-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta:

info@marketingjournal.uz

Tel.:

+998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**